

Antal Attila

Kormányzati kihívások és teljesítmény

Az új kormány karaktere

Az elmúlt három hét a találgatások és a Magyar Köztársaság alkotmányos és politikai életének első konstruktív bizalmatlansági indítványára való készülődés jegyében telt el. A parlamenti szavazás eredményének függvényében felálló Bajnai kormány kettős alakulatként fogható fel: a rendszerváltás óta először irányíthatja az országot egy szakértői kormány, amelyet egyidőben erős pártpolitikai „ballasztok” is szorítanak. E kétarcúság már kormányalakítási tárgyalások időszakában is megmutatkozott: a miniszterelnök személye, majd pedig a kormánytagok közötti huzavona is jelezte, hogy az MSZP nem egységes a szakértői attitűdöt illetően, a párt „baloldala” pedig félti az erősen szétroncsolt szavazói bázist. Az MSZP régi beidegződése (a potenciális „reformintézkedések” és gazdaságpolitikai kényszerek szociális oldalról történő tompítása) ezúttal is működött, hiszen a Bajnai-féle politikai nyilatkozatot utóbb igyekeztek felpuhítani, s ez a szerep vár a jövőbeli miniszterelnök szociális helyettesére is. Amennyiben feláll a Bajnai kormány, akkor Kiss Péter fogja megtestesíteni a szocialista jelleget a testületben: az MSZP „erős embere” lesz hivatott arra, hogy a technokrata kabinet szociálisan „dermesztő” intézkedését „becsomagolja” a társadalmi partnerek, s általában a választópolgárok felé. Ennek kapcsán leszögezhetjük, hogy a „nehéz szülés” eredményeként felálló új kormány szakértői arcélének hangsúlyozása azért jelentős az MSZP számára, mert a fájdalmas intézkedéseket nem egy pártpolitikai alapon fennálló testület fogja bevezetni, s amelynek programja „nem az MSZP, hanem a válságkezelés programja” (ezt támasztják alá a párton kívüli kormányfő-, pénzügyminiszter- és gazdasági miniszter jelöltek). Mindezek jellemzők lehetőséget, s legfőképpen időt biztosítanak a megtört párt, a frakciós stabilizálására, valamint az országgyűlési választásokra való felkészülésre (az EP-választásokat az MSZP a körülmények folytán kénytelen volt „beáldozni”: Gyurcsány Ferenc tehetetlensége és kiugrása nyomán nem lehet a korábbi válságkezelő szerepben tetszelegni, s a választásokig hátralevő szűk másfél hónapban nem érhetnek be a felálló új kormány intézkedései).

Kis mozgástér – óriási kihívások

A sikeres bizalmatlansági indítvány esetén megalakuló új kormány mozgástere alapvetően korlátozott lesz. A Méltányosság Politikaelemző Központ már elemezte az előzetesen ismertetett Bajnai-elképzeléseknek az IMF, a világbanki és legfőképpen az Európai Uniótól kapott hitelek általi dominánságát, s az EU által meghatározott gazdaságpolitikai és szociális irányok meghatározó jellegét. Az EU-

hitel kritériumai lefektetésre kerültek az Egyetértési Megállapodásokban és a végrehajtásuk az országot „életben tartó” hitelek további folyósításnak előfeltételeit képezik. Ezt nevezhetjük a kormány kis *gazdaság- és társadalompolitikai mozgásterének*, amely a másik oldalon *válságkezelési kihívásként* jelentkezik.

Szakpolitikai értelemben tehát a kormány nem láthat hozzá a szükséges szerkezeti reformokhoz, sokkal inkább azokat az előkészítő intézkedéseket végezheti majd el, amelyek megalapozását jelenthetik a következő kormány tevékenységének. Ez az előkészítő tevékenység azonban – mint utaltunk rá – egyrészt behatárolt lesz a hitelszerzőség által meghatározott feltételek szerint, másrészt pedig a válság előre még nem látható hatásai nyomán. Azonban azt sem szabad elfelejteni, hogy az átmeneti kormány tevékenysége nem csupán a szerkezeti reformok, hanem magának a hitelfeltételek teljesítése tekintetében is megalapozó lesz: hiszen a hitel ütemezése túlnyúlik a Bajnai kormány mandátumán. Ezen kihívásokat nevezhetjük a kormány előtt álló *megalapozási kihívásnak*.

A fent leírt kormány-jellegek közül az egyik, a „szakmai” oldal erősen megbéklyózottnak mondható (a hitelezők és az egyéb gazdaságpolitikai szükségszerűségek által). Ez a korlátolt mozgástér rá fogja nyomni a bélyegét a Bajnai kormány „baloldali” bázisára is: a kormány pártpolitikusai előtt még nagyobb kihívás tornyosul pártpolitikai értelemben. Az MSZP-nek az elkövetkezendő évben újjá kell szerveznie az erodálódott szavazóbázisát, s ennek érdekében együtt kell, hogy mozogjon a kormány szakmai és pártpolitikai oldala, hiszen olyan hivatkozható és vállalható kormányzati intézkedésekre van szüksége, amely képes bizalmat ébreszteni a választópolgároknak (s egyben a piac és a hitelezők igényeinek is megfelel – ami így együtt, majdhogynem teljesíthetetlen). A képlet másik részét a kormány parlamenti bázisát jelentő és a „kényszerűen járomba szorított” szocialista és szabad demokrata frakció egyben tartása képezi (ez valószínűleg Kiss Péter és köre feladata lesz). Ez a megfontolás pedig együtt értelmezhető az előző szemponttal: hiszen a parlamenti képviselők primer módon érintkeznek a kormányzati intézkedések által „sújtott” lakossággal. Mindezek adják az új kormány, illetve a mögötte álló párttámogatás *társadalmi-támogatottsági kihívását*.

Látható tehát, hogy a Bajnai kormányt *kis mozgástér* (erős gazdaság- és társadalompolitikai nyomás) és *nagy kihívások* jellemzi majd. Ezek egyszerre, s a szavazatszerzés szempontjából feloldhatatlan ellentétként lépnek majd fel. Felmerülhet a kérdés: miért választották ezt a konstrukciót (s nem az előrehozott választásokat) a szocialisták? Elmondhatjuk, hogy az elmúlt hetek történései nyomán nyilvánvaló, hogy hatalmas törések vannak a pártban és sokáig nem volt magától értetődő ez a választás. Az eddigieket strukturálva, a szocialisták számára ez a konstrukció a következő szempontokból lehet mégis előnyös:

- időnyerés a következő választásokig
- a kormány válságkezelő intézkedéseire hivatkozni lehet egy kampányban;
- a pártonkívüli szakértők szociálisan hátrányos intézkedései nem a párt „fejére szállnak”, s a kormány pártpolitikusai tompíthatják a társadalmi partnerek és a választók számára.

- a kormányzati és a pártpolitikai harcok alól mentesült Gyurcsány Ferencnek lehetősége nyílik arra, hogy megalapozza a párt – régóta esedékes és napirenden lévő – ideológiai megújítását.

Mindazonáltal az MSZP – mind a párt, mind pedig az egyes pártvezetők és kormánytagok – óriási kockázatot vállalt ezzel a megoldással: előfordulhat a kormány technokratái (akik egyébként bármikor visszatérhetnek az üzleti szférába) nem váltják be a hozzájuk fűzött reményeket, s bukásuk esetében minden politikai felelősség a pártpolitikusoké, amely a párt esetében a választópolgárok magatartásában fog lecsapódni.

A kormányzati teljesítmény

A kormányzati teljesítmény értékelése igen bonyolult, az elkövetkezendő egy évben (ha a korábbi koalíció frakciói képesek lesznek az összezárára, s ezáltal nem bukik meg a kormány) pedig egyszerre lesz nehéz és könnyű a kormányzat vizsgálata ebből a szempontból. Egyrészt a rendelkezésre álló *rövid idő alatt* viszonylag könnyen értékelhető lesz a fent leírt kihívások közül a tövid távon jelentkező válságkezelési kihívás (ennek fő indikátora lehet a hitelszerződéseknek való megfelelés, ilyenformán pedig ezen kritérium értékelése nem a hazai publikum, hanem a nemzetközi szervezetek előtt zajlik majd); a ciklus végére pedig egyértelműen mérhetővé válik a társadalmi-támogatottsági kihívásoknak való megfelelés (ez kizárólag a választópolgárok által kerül értékelésre). Másrészt, bonyolítja a helyzetet a *hosszú távú kihívások értékelése*, vagyis a válságkezelés (és a hitelek teljesítésének feltételei) cikluson átnyúló jellege, valamint a következő kormány tevékenységének megalapozása. A kormányzat mérlegének megvonásakor egyszerre kell tehát értékelni az összetett kihívásrendszernek való megfelelést.

Legitimációs és legalitás – avagy az előadás és a darab viszonya

Az új kormány megalakulása a kormányzati kihívások és azok teljesítményértékelés szempontrendszerén túlmenően felvet egy további megfontolásra érdemes aspektust. A kormányfőváltás módjával és magával az új kormánnyal szembeni ellenérzések ismét az utcára vitték az embereket, akik előrehozott választásokat sürgetnek. A kormány legalitásának és legitimálásának elválasztását sok szakértő hangoztatta: mondván, hogy a konstruktív bizalmatlansági indítvány alkalmazása alkotmányos szempontból lehetséges (tehát legális), azonban az így létrejött kormány illegitim lesz, hiszen nem bír társadalmi felhatalmazással. A miniszterelnök-váltás választott alkotmányos konstrukciójával „kikapcsolásra” került köztársasági elnöki is kifejezte ellenérzését, véleménye szerint „az előadás értékéből a darab sokat levon”.

Parlamentáris kormányzati rendszerünk alapja a képviseleti demokrácia intézményrendszere, „*ahol minden hatalom a népé, amely a népszuverenitást*

választott képviselői útján, valamint közvetlenül gyakorolja". Az Alkotmánybíróság többször kifejtette, hogy „*az Alkotmányból levezethető általános elv az Országgyűlés által történő hatalomgyakorlás. Ehhez képest a népszavazással való döntés kivételes*” [2/1993. (I. 22.) AB határozat]. Az Alkotmánybíróság az Alkotmány értelmezése nyomán primátust adott tehát a képviseleti demokráciának. Ez azt jelenti, hogy a négyévente választott parlament és a parlament által megválasztott kormányfő (általa pedig a kormány), azok az intézmények, amelyeken keresztül a népszuverenitás érvényesül, ehhez képest kivételes jellegű a nép hatalomgyakorlása (vagyis a nép nem válthatja le a kormányt a parlamenti ciklus közben).

Ez a jelenlegi alkotmányos konstrukció, ez következik az „alapító atyák” akaratából, illetve az alkotmánybírósági alkotmányértelmezésből. Azonban úgy látszik – s egyre inkább ez a valószínű – *jelen alkotmányos berendezkedés nem felel meg a magyar demokrácia szerkezetének, a választópolgárok attitűdjének: a Magyar Köztársaságban egyre gyakoribbak a közvetlen hatalomgyakorlás megnyilvánulásai, valamint a kormány ciklus közbeni felelősségre vonását, elmozdítását sürgető kezdeményezések. Lehetséges, hogy a rendszerváltás képviseleti megoldása túlnőtte magát, s a közeljövőben elengedhetetlen lesz az alkotmányos matéria újraszabása.*